

ÂMENE FİİLİNİN HARF-İ CERLERİNİN ANLAMA ETKİSİ

Âmene fiilinin iki ayrı harf-i cerle kullanımı, Kur'an'ın arap dilini kullanmadaki mükemmelliğini bir kez daha gözler önüne seren güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vesile ile Allah'ın bir dili kullanmasının bir insanın asla gösteremeyeceği kusursuzluk ve hassasiyetin ortaya konması anlamına geldiği görülmüştür.

Kur'an'ın Allah'ın Kitabı olduğunun delillerinden belki de en önemlisi, sahip olduğu kusursuz dil kullanımudur. Allah'ın indirdiği bir kitabın böylesine kusursuz bir yapıya sahip olması elbette bir zorunluluktur. Kur'an üzerinde Rabbimizin tarif ettiği metotla çalışıldığında bu mükemmellik kendisini her adımda göstermekte ve adeta Kur'an, kendisinin Allah'ın Kitabı olduğunu haykırmaktadır. Kelimeler arasında mutlak manada eş anlamlılık ilişkisinin bulunmayışı, birbirine yakın anlamdaki iki farklı kelimenin mutlaka önemli bir farklılığa işaret etmesi, Allah'ın Kitabının en önemli özelliklerindedir. Buna örnek olarak Kitmân ve ihfâ kavramları verilebilir.¹ Her ikisi de “gizlemek” olarak tercüme edilen kelimeler, aslında önemli farklara sahip iki ayrı gizlemeyi anlatmaktadırlar. Bu farklılık, anlatılan konuyla ilgili çok önemli detayları görmemizi sağlar. Kaldı ki bu iki kelimeyle yakın anlamlı olup, meallere yine gizleme ifadesiyle yansıyan başka kelimelerin de olduğu göz önünde bulundurulduğunda muazzam bir yapıyla karşı karşıya olduğumuzu kavrarız.

Ancak Kur'an'ın dili kullanmadaki kusursuzluğu,

lafızların çeşitliliğinden kaynaklanan anlam farklılıklarının çok daha ötesindedir. Kur'an'da aynı kelimenin iki farklı bâbının kullanılması da anlama etki eden, hatta çok önemli bir ayrıntıyı tespit etmemizi sağlayan durumlardan biridir. Bunun örneklerinden biri de inzâl ve tenzîl kavramlarıdır.² Her ikisinin de aynı kelimenin farklı formları olması, aralarında ancak detaylı bir çalışmayla tespit edilebilecek önemli anlam farklarının olmasına engel değildir.

Kur'an'ın dili kullanmadaki mükemmelliği bununla da kalmaz. Aynı kelimenin aynı bâbtan ancak farklı harf-i cerlerle kullanımı da anlama etki eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun en güzel örneklerinden biri de آمن âmene fiilidir.

امن emn kökünden kelimeler 723 ayette 879 kez yer alır ve Arapça'da bir kelimenin girebileceği hemen her formda karşımıza çıkar. Türkçede de kullanılan emniyet, emin, emanet gibi kelimeler bu köktendir ve merkezinde “güven” anlamı bulunmaktadır. İşte آمن âmene fiili de bu kelimenin if'âl bâbına girmiş şeklidir. Türkçemize de geçmiş olan iman kelimesi آمن âmene fiilinin mastarıdır. Birçok dilde olduğu

1 İhfâ ve kitmân kavramları arasındaki farka dair detaylı çalışmamız için bkz: Erdem Uyan, Kur'an'daki İki Farklı Gizleme İfadesi, <https://kuranmetodu.com/2019/08/kurandaki-iki-farkli-gizleme-ifadesi-الكتمان-ve-الاحفاء-ihfa/>

2 Detaylı bilgi için bkz: Erdem Uyan, Kur'an'da İnzâl Kavramı <https://www.cerideilmiyye.org/kuranda-inzal-kavrami/>
Erdem Uyan, Kur'an'da Tenzil Kavramı <https://www.cerideilmiyye.org/kuranda-tenzil-kavrami/>

Kur'an'ın dili kullanmadaki kusursuzluğu, lafızların çeşitliliğinden kaynaklanan anlam farklılıklarının çok daha ötesindedir. Kur'an'da aynı kelimenin iki farklı bâbının kullanılması da anlama etki eden, hatta çok önemli bir ayrıntıyı tespit etmemizi sağlayan durumlardan biridir.

gibi Arapça'da da bazı fiiller nesne (mef'ul) alırken bir takım harflerle birlikte kullanılırlar. Bu durum İngilizce'deki "look" kelimesinin nesne alırken "at" ile birlikte kullanılması gibidir. Bakmak anlamına gelen "look" kelimesi, bakılacak şeyin öncesinde "at" ifadesi ile birlikte kullanılmak zorundadır. Bu yüzden "kapiya bak" denilecekse "look at the door" denmesi gerekir. Arapça'da da bir çok fiilin kullanımında harf-i cer denilen harfleri kullanmak zorunludur. Mesela "secde etmek, boyun eğmek" anlamlarına gelen **سجد** secde fiili nesnesini **ل** lâm harf-i ceri ile almak zorundadır. Yani secde edilecek şeyin öncesine **ل** lâm harfi eklenir. Örneğin **أسجدوا لآدم** ifadesinde "Adem'e secde edin" derken secde edilmesi istenen şey (cümlelerin nesnesi, mef'ûl) **ل** lâm harfi ile söylenerek "uscudü LîÂdem" denilmiştir.

"İman etti" anlamına gelen **آمن** âmene fiili de nesnesini harf-i cerle almak zorunda olan fiillerdendir. Bunun için kullandığı harf **ب** ba harfidir. Yani imân edildiği söylenen şeyin başına bu harf getirilir. Bu sebeple "Allah'a iman ettim" demek için "âmentü Billahi" ifadesi kullanılır. Kelime bu kullanımında yaygın olarak bilinen "varlığına inanmak" anlamında değil, türetildiği kökün merkez anlamına uygun olarak "güvenmek" anlamındadır. Allah'a iman etmek O'na güvenmek demektir. Ancak bu kelimenin Kur'an'da küfrün zıttı olarak kullanılması da bu güvenin özel bir güven olduğunu gösterir. Çünkü küfür

bir şeyin üzerini örtüp kabul etmemek, tanımamak olduğuna göre iman etmek de Allah'ı, dolayısıyla O'nun dinini tam olarak kabul etmek, benimsemek anlamına gelir. Bu da Allah'a olan güvenin bir göstergesidir.

Fakat Kur'an'da bu fiil incelendiğinde 16 ayette³ nesnenin (mef'ûl) önüne **ب** ba yerine **ل** lâm harfinin geldiği görülür. Hatta aynı ayette hem **ب** ba ile hem de **ل** lâm ile kullanıldığı göze çarpar.⁴ O halde bu küçük harf farklılığının anlamda da bir karşılığının olması gerekir. Dili kullanan Allah olduğuna göre bunun aksini beklemek, Allah'a kuralsızlık ve gelişigüzellik atfetmek anlamına gelecektir.

Bu durum incelendiğinde göze çarpan en önemli şeylerden biri, fiilin Allah ile ilgili olarak kullanıldığında daima **ب** ba harfinin kullanılması, **ل** lâm harfinin hiç kullanılmamasıdır. Benzer şekilde âmene fiilinin nesnesi (mef'ûlü) olan Melek, Kitap ve Ahiret Günü kavramları için de daima **ب** ba harf-i ceri kullanılmaktadır. Göze çarpan bir diğer önemli husus, **ل** lâm harfinin daima insan veya insandan istenen bir eylem⁵ için kullanılıyor olmasıdır. Hatta bu insan bir nebî de olabilmektedir.

Peki bu küçük farklılığın sebebi nedir? Fiilin iki farklı

3 Bakara 2/ 55, 75, Âi İmrân 3/183, A'raf 7/134, Tevbe 9/61, 94, Yunus 10/83, Yusuf 12/17, İsrâ 17/90, 93, Taha 20/71, Şuara 26/49, 111, Müminun 23/47, Ankebut 29/26, Duhan 44/21

4 Tevbe 9/61

5 İsrâ 17/93

harf-i cerle kullanılması anlama nasıl yansımaktadır? Bu farklılığı gözden kaçırmak veya önemsememek anlamda hangi detayları görmemizi engellemektedir? Bu gibi soruları cevaplamak için ilgili ayetlere yakından bakmamız gerekir.

“**Âmene bi**” ve “**Âmene li**” Arasındaki Anlam Farkı

Âmene fiilinin her iki harf-i cerle de kullanıldığı bir ayet şöyledir:

وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤَدُّونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أَدْنَىٰ قُلُوبِنَا خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ...

İçlerinde Nebi'yi inciten bazıları vardır. Şöyle derler: “O herşeye kulak kesilir.” De ki: O sizin için hayrın kulağıdır. Allah'a iman eder ve müminlere inanır ve içinizden iman edenler için bir rahmettir... (Tevbe 9/61)

“Allah'a iman eder ve müminlere inanır” şeklinde anlam verdiğimiz ifadede âmene fiili iki kez kullanılmıştır. İlkinde yani Allah'a iman eder kısmında ب ba harfi ile müminlere inanır kısmında ise ل lam harfi ile nesnesini almıştır: **يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ.** Sadece bu ayet bile iki kullanım arasındaki farkı görmemiz için yeterlidir. Çünkü aynı fiil kullanılmasına rağmen ikincisinde Nebi için “müminlere iman eder” anlamı vermek imkansızdır. O halde fiilin ل lam ile kullanıldığı durumlarda iman etmekten değil, söylenenlere inanmaktan bahsediliyor olması gerekir. Yani ayette Nebimizin Allah'a iman ettiği ve müminlerin sözlerine de inandığı ifade edilmektedir. Zaten ayetin başında onun “hayrın kulağı” olduğunun söylenmesi de bunu göstermektedir. Kısacası آمن âmene fiili ل lam ile nesne aldığı anda anlamı değişmekte, artık iman etmek gibi özel bir anlama değil, “iştirilen şeye inanmak” anlamına gelmektedir. Ayetin devamındaki **رَحْمَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ** içinizden iman edenler için bir rahmettir” ifadesinde kelime bir kez daha ancak bu kez mef'ül (nesne) almadan geçmektedir. Burada “iman edenler” ifadesi ile Allah'a, O'nun dinine iman edildiğinin kast edildiği açıktır. O halde Kur'an'da آمن âmene fiilinin mef'ül almaksızın, yani neye iman edildiğinin açıkça belirtilmediği mutlak kullanımla-

rında ب ba harf-i ceri ile kullanılan iman etme anlamına geldiğini söylememiz gerekir. Eğer birinin sözüne inanmaktan bahsediliyorsa mef'ül açık olarak belirtilmekte ve daima ل lam harfi ile kullanılmaktadır.

Bu anlam farklılığını, fiilin ل lam ile kullanıldığı diğer ayetlerde de görmek mümkündür:

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ فَقَالُوا أَنْتُمْ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ

Sonra Musa'yı ve kardeşi Harun'u ayetlerimizle ve açık bir delille firavuna ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Hemen kibirlendiler. Kendilerini büyük gören bir topluluktu onlar. Dediler ki; “Tıpkı bizim gibi iki beşere mi inanacağız? Üstelik onların kavmi bizim kölelerimizdir.” (Mü'minûn 23/45-47)

“Tıpkı bizim gibi iki beşere mi inanacağız” ifadesinde آمن âmene fiili mef'ülünü ل lâm harf-i ceri ile almıştır. Bu sebeple iman etmekten değil, söylediklerine inanmaktan bahsedilmektedir. Zaten beşer ifadesinin kullanılması da bunu göstermektedir. Musa ve Harun (a.s.) kendilerine iman edilmesini değil, söylediklerine inanılmasını dolayısıyla Allah'a iman edilmesini istemektedirler. Bir sonraki ayet de verdiğimiz bu anlamı desteklemektedir:

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ

Hemen o ikisini yalanladılar ve helak edilenlerden oldular. (Mü'minûn 23/48)

Musa ve Harun'u yalanlamış olmaları onların söylediklerine inanmadıklarını göstermekte ve böylece آمن âmene fiilinin ل lam ile kullanıldığında söylenene inanma anlamına geldiğini, iman etmekten farklı bir anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Kur'an'ın kelimenin bu anlamını كذب yalan ifadesini kullanarak tarif ettiğini aynı konudan bahseden şu iki grup ayeti birlikte okuyarak görmemiz de mümkündür:

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا قَالُوا أَنْتُمْ لَكُمْ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ

Nuh halkı da elçileri yalanladılar. Kardeşleri Nuh

onlara şöyle demişti: Hiç sakınmıyor musunuz? Ben sizin için güvenilir bir rasulüm. Allah'a karşı yanlış yapmaktan sakının ve bana itaat edin. Ben sizden bir karşılık istemiyorum. Benim alacağım karşılık sadece alemlerin Rabbi Allah'tandır. O halde Allah'a karşı yanlış yapmaktan sakının ve bana itaat edin. Dediler ki: "en aşağı kimseler senin peşine takılmış, biz sana mı inanacağız?" (Şuarâ 26/107-111)

"Sana mı inanacağız" ifadesinde yine âmene fiili ل lam ile kullanılmıştır. Dolayısıyla muhatapları, Nuh Aleyhisselamın söylediği sözlere inanmadıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim aynı konuyu anlatan Hûd Suresindeki ayetlerde ona inanmayanların sözleri şöyle yer almaktadır:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا
وَمَا تَرَاكَ أَتْبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِآدِي الرَّأْيِ وَمَا
نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَنْظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ

Halkının kafirlik eden ileri gelenleri dediler ki: **"Bize göre sen de sadece bizim gibi bir beşersin. Sana, sadece en aşağılarımızın hiç düşünmeden uyduğunu görüyoruz. Sizin bizden üstün bir yanınızı da göremiyoruz. Aslında yalancı olduğunuzu düşünüyoruz."** (Hûd 11/27)

Görüldüğü gibi Şuarâ Suresinde "sana mı inanacağız" diyenlerin bu sözleri Hûd Suresinde "yalancı olduğunuzu düşünüyoruz" şeklinde Nuh Aleyhisselam ve onun gönderdiği diğer elçilere hitaben söylenmiştir. Bu durum, Şuarâ'da geçen آمن âmene fiilinin ل lam harfiyle kullanımının "söylenen söze inanmama" anlamında olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Yine Musa Aleyhisselamın konuştuğu Yunus Suresi'nin 81 ve 82. ayetlerden sonra, onun bu söylediklerine inanmadıkları, fiilin ل lam ile kullanımıyla anlatılmıştır:

فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ...

Firavun'un ve kendi önderlerinin sıkıntı vermesinden korkmalarına rağmen inanan bir grup genç dışında, toplumundan Musa'ya kimse inanmadı... (Yunus 10/83)

Görüldüğü gibi burada da kelimeye iman etme anlamı verilemez. Zira Musa Aleyhisselama imandan söz edilmemektedir. Dolayısıyla fiilin ب ba ve ل lam harf-i cerleri ile kullanımında bariz bir anlam farkı söz konusudur. Benzer kullanımlar Bakara 2/55, A'râf 7/134, Tevbe 9/94, İsrâ 17/90 ve Duhan 44/21 ayetlerinde de görülebilir.

Kelimenin bu kullanımının iman etmekten farklı olduğunu en güzel gösteren ayetlerden biri de Yusuf Suresinde yer almaktadır. Kardeşlerinin, Yusuf Aleyhisselamı kuyuda bıraktıktan sonra babalarına onun öldüğünü söylediklerini anlatan ayette aynı kullanım yer almaktadır:

قَالُوا يَا أَبَاتَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا
فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

"Baba!" dediler. "Biz, yarış yapmaya gitmiş, Yusuf'u da eşyalarımızın yanında bırakmıştık. O sırada onu kurt yemiş. Gerçi biz ne kadar doğru sözlü olsak da sen bize inanacak değilsin." (Yusuf 12/17)

Görüldüğü gibi bu ayette de iman etmekten değil, sözüne inanmaktan bahsedildiği için fiil ب ba ile değil, ل lâ ile kullanılmıştır. Kelimenin bu kullanımının iman etmek anlamında olamayacağını İsrâ Suresindeki şu ayet çok net bir şekilde gözler önüne sermektedir:

أَوْ يَكُونُ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرِفٍ أَوْ تَرْفَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِزَيْبِكَ حَتَّىٰ تَنْزِلَ
عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا

Yahut altından yapılmış bir evin olmalı veya göğe yükselmelisin. Oradan bize okuyacağımız bir kitap indirmedikçe yükselişine de inanmayacağız!" De ki: "FesubhanAllah! Ben elçi olarak görevlendirilmiş bir beşerden başka neyim ki!" (İsrâ 17/93)

Ayette geçen "yükselişine inanmayacağız" şek-

"İman etti" anlamına gelen آمن âmene fiili de nesnesini harf-i cerle almak zorunda olan fiillerdendir. Bunun için kullandığı harf ب ba harfidir. Yani imân edildiği söylenen şeyin başına bu harf getirilir.

linde tercüme ettiğimiz ifade لَنْ نُؤْمِنَ لِرَبِّكَ ifadesidir. Burada da آمن fiilinin mefûlü olan لِرَبِّكَ kelimesi ل lâm harf-i ceri almıştır. Zaten senin yükselişine iman etmeyeceğiz şeklinde bir ifade anlamlı olmaz. Dolayısıyla ayette fiilin, ب ba harf-i cerli kullanımından bariz bir şekilde ayrıldığı görülmektedir.

Harf-i Cer Farkı Sayesinde Daha İyi Anladığımız Ayetler

Bakara Suresi 2/75

Kur'an lafızlarında görülen en küçük bir farklılığın dahi anlamda mutlaka bir karşılığının olması gerektiğine güzel bir örnek teşkil eden آمن âmene fiili, bu özel kullanımının göz ardı edilmemesi durumunda bir çok ayeti daha net anlamamızı sağlamaktadır. Bunlardan biri Bakara Suresi'nin 75. ayetidir. Ayete Elmalılı Hamdi Yazır'ın verdiği meal şöyledir:

Şimdi bunların size iyman edivereceklerini ümit mi ediyorsunuz? Halbuki bunlardan bir firka vardı ki Allahın kelâmını işitirlerdi de akılları aldıktan sonra onu bile bile tahrif ederlerdi.⁶

Kelime bu mealde “iman etmek” anlamında çevrilmiş. Oysa ayette آمن âmene fiili ل lâm harfi ile kullanılmıştır:

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

Dolayısıyla kelimeye verilmesi gereken anlam iman etmek ya da güvenmek değil, inanmak şeklinde olmalıdır:

Şimdi bunların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? İçlerinden bir takımı Allah'ın sözünü dinler, (kendi kitaplarıyla) bağlantısını kurduktan sonra onu bile bile tahrif ederler. (Bakara 2/75)

Zaten ne Yahudilerin ne de başkasının müminlere iman etme gibi bir görevleri yoktur. İman etmek yerine güvenmek anlamı da uygun düşmemektedir. Çünkü konu müminlere güvenme güvenmeme konusu değil, kendi kitaplarından dolayı Kur'an'ın

Allah'ın Kitabı olduğunu anlamaları ve uymamak için onu çarpıtmaları konusudur. Bir sonraki ayette ise آمنâ âmennâ ifadesi nesne almadan mutlak olarak kullanılmakta ve Tevbe Suresinde örneğini gördüğümüz gibi Kur'an'a iman olarak anlaşılması gerekmektedir:

وَإِذَا لَعْنُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِغَضِّهِمْ إِلَىٰ بَعْضِ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

İman edenlerle karşılaştıklarında “iman ettik” derler. Birbirleriyle başbaşa kalınca “Allah'ın size açtığını, Rabbiniz katında size delil yapınlar diye mi onlara söylüyorsunuz? Bağlantıyı kuramıyor musunuz?” derler. (Bakara 2/75)

Nitekim آمنâ âmennâ ifadesi mutlak manada Allah'ın dinine iman olarak bir çok ayette karşımıza çıkmaktadır. Böylesi mutlak kullanımın salt iman anlamında olduğunun en çarpıcı örneklerini hem bu ayete çok benzeyen Bakara 2/14, Âl-i İmrân 3/119 ayetlerinde hem de kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla âmennâ diyenleri anlatan Mâide 5/41, 61, insanların sadece âmennâ demekle imtihan edilmeden bırakılmayacaklarını bildiren Ankebût 29/2 ve daha pek çok ayette görmek mümkündür.

Ankebût 29/26

İncelediğimiz fiilin farklı kullanımı Ankebût 26. ayette de doğru anlam vermemizi sağlamaktadır. Meal-lerde ayete şöyle anlam verilmektedir:

Bunun üzerine Lût, ona (İbrahim'e) iman etti. İbrahim, “Ben, Rabbime (gitmemi emrettiği yere) hicret edeceğim. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” dedi.⁷

Meale göre Lût Aleyhisselam İbrahim Aleyhisselam'a iman etmiştir. Oysa ayette آمن âmene fiili ل lâm harf-i ceri ile kullanılmıştır:

فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Dolayısıyla kelimeye verilmesi gereken anlam iman etmek ya da güvenmek değil, “inanmak” olmalıdır:

6 Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Mealı

7 D.İ.B. mealı

Lût ona inandı ve “Ben Rabbime hicret edeceğim, çünkü O daima üstündür ve her zaman doğru hüküm verir. (Ankebût 29/26)

Zaten bu ayetin hemen öncesinde, 24. ayette İbrahim Aleyhisselam ateşe atılmış ve Allah tarafından bir mucize olarak oradan kurtarılmıştır:

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Toplumunun cevabı sadece şöyle söylemeleri oldu: “Öldürün onu veya onu yakın.” Ama Allah onu o ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda iman eden bir toplum için belgeler vardır. (Ankebût 29/24)

Bundan dolayı Lût Aleyhisselam İbrahim Aleyhisselama inanmış, onun Allah'ın elçisi olduğunu anlamıştır.

Taha 20/71 ve Şuarâ 26/49

Kur'an'da sihirbazların Musa Aleyhisselama inanmaları ve Allah'a iman etmeleri üç yerde çok benzer biçimde anlatılmıştır. آمن âmene fiilinin, ele aldığı-

mız iki farklı anlamdaki kullanımı bu ayetleri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Bunlardan biri Taha Suresi 71. ayettir. 70. ayetle birlikte şöyledir:

فَأَلْقَى السِّحْرَ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلِّبْتُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى

Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapanıp şöyle dediler: Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik. Firavun: “Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? O size sihri öğreten büyüünüz tabi. O zaman ben de ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma ağaçlarına asacağım. Böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve daha kalıcı olduğunu kesin olarak öğreneceksiniz. (Taha 20/70, 71)

70. ayette geçen “Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik” ifadesinde آمن âmene fiili ب ba harf-i ceri ile kullanılmıştır. Dolayısıyla burada anlam iman etmektir. Zaten fiilin Allah söz konusu olduğunda sadece bu harf-i cerle kullanıldığını söylemiştik.

Ancak devamındaki ayette “Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi?” ifadesinde fiil ل lâm ile kullanılmıştır. Yani “ona” derken له lehu ibaresi geçmektedir. Dolayısıyla firavunun ağızından aktarılan “ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi?” ifadesinde geçen “o” zamiri ile Allah kast ediliyor-sa buraya kadar yazdığımız her şey boşa çıkacaktır. Üstelik öncesinde Harun ve Musa denilip sonra ikil değil, tekil olan hu zamirinin gelmesi, zamirin Allah’ı gösterdiğine delil kabul edilebilir. Ancak ayetin devamını okuduğumuzda buradaki zamirin Musa Aleyhisselam’ı gösterdiği anlaşılmaktadır. Çünkü “o büyüğünüz” anlamına gelen إنه لكبيركم inehu le-kebîrukum ifadesindeki “hu” zamiri de له lehu’daki “hu” zamiri ile aynı yere gitmek zorundadır. Bu da Allah olamaz çünkü “size sihri öğreten büyüğünüz” ile ancak Musa Aleyhisselam kast edilmiş olabilir. Aynı durum Şuarâ Suresinin 46 - 49. ayetlerinde de görülebilir. Ayrıca aynı olayın A’râf Suresindeki anlatımında ل lâm değil ب ba harfi kullanılmak suretiyle, bu ayetten farklı olarak Allah’a iman özellikle belirtilmiş olmaktadır:

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَكْرَتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِخُرُوجِهَا مِنْهَا أَهْلَهَا فَسَوْفَ نَعْلَمُونَ

Sihirbazlar dediler ki; “Alemlerin Rabbine iman ettik. Musa ve Harun’un Rabbine. Firavun şöyle dedi: “Ben size izin vermeden O’na iman ettiniz öyle mi? Şüphesiz bu halkını oradan çıkarmak için şehirde kurduğunuz bir tuzaktır. Yakında öğrenirsiniz. (A’râf 7/121, 123)

Burada da آمن âmene fiili iki kez geçmektedir. Ancak Taha Suresindekinden farklı olarak burada ikisinde de ب ba harf-i ceri ile kullanılmıştır. Yani “iman etmek” anlamındadır. Bu sebeple zamirin döneceği yer sadece Rab ifadesi olabilir. Zaten devamında diğer ayetlerde geçen “o size sihri öğreten büyüğünüz” ifadesi de yoktur. Kısacası Taha ve Şuarâ’daki ayetlerle aynı ifadeler kullanılmasına rağmen, onlardan farklı olarak Musa’nın sözüne inanmak değil, Allah’a iman kast edildiği için آمن âmene fiili ب ba harf-i ceri ile kullanılmıştır.

Kur’an’ın Dili Mükemmel Kullanımına Farklı Bir Örnek

Burada Kur’an’ın dikkat çekici bir kullanımını daha zikretmemiz yerinde olacaktır. Musa ve Harun isimleri peşpeşe olarak Kur’an’da 12 yerde geçmektedir. Bunların 11 tanesinde “Musa ve Harun” şeklinde sıralanmışken, sadece yukarıda gördüğümüz Taha Suresi’nin 70. ayetinde sıralama “Harun ve Musa” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. O halde böyle bir tercihin neden yapıldığı sorusu son derece anlamlı bir soru olacaktır. Üzerinde durduğumuz konu merkeze alınırsa burada, Arapça’da zamirlerin en yakındaki isme dönmesi kuralı gereği bu sıralama tercih edilmiş olmalıdır. Ayetin ilgili bölümü şöyledir:

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ

...Şöyle dediler: Harun ve Musa’nın Rabbine iman ettik. Firavun: “Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? O size sihri öğreten büyüğünüz tabi... (Taha 20/70, 71)

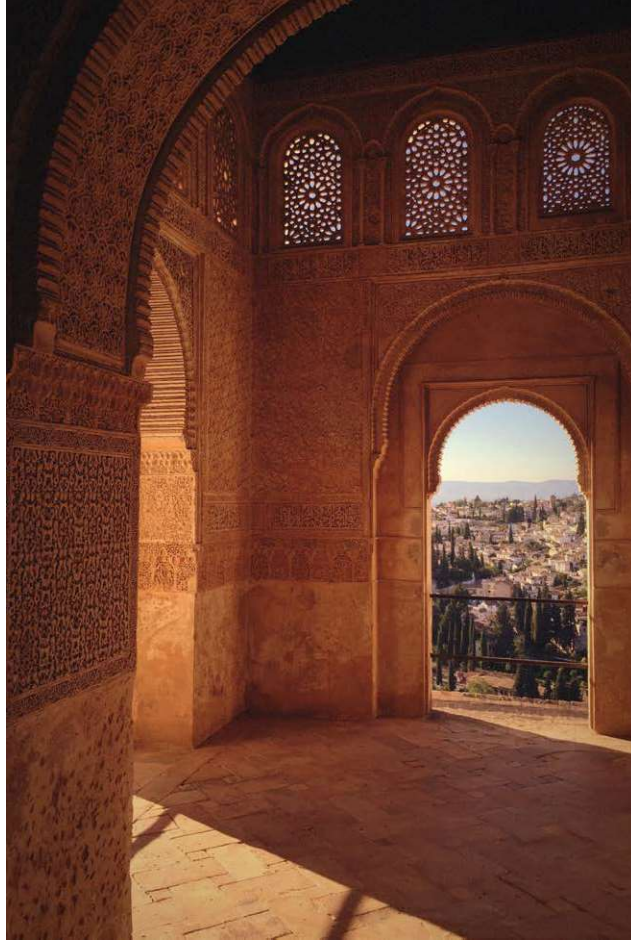
Ayette geçen “آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ” ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi” ve “إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ” o size sihri öğreten büyüğünüz” ifadelerindeki “o” zamirlerinin Allah’a dönmediğini yukarıda göstermiştik. Eğer bu zamirlerin Musa veya Harun’dan hangisine döndüğü sorusu gündeme gelecek olursa da en yakın olan Musa’ya dönmek için Harun ve Musa sıralaması tercih edilmiş olduğu söylenebilir. Böylece iki kişiden bahsedildikten sonra tekil zamir kullanılmasının verdiği karışıklık giderilmiş olacaktır. Ancak bu ayetlerin benzerleri Şuarâ Suresinde de yer almakta ve orada sıralama Kur’an’da geçtiği diğer yerlerde de olduğu gibi Musa ve Harun şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ نَعْلَمُونَ لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ

Sihirbazlar, “alemlerin Rabbine iman ettik. Musa ve Harun’un Rabbine” dediler. Firavun dedi ki;

“Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? O size sihri öğreten büyüğünüz tabi...” (Şuarâ 26/47-49)

Kur’an üzerinde çalışmanın Rabbimiz tarafından şart koşulan metodu gereği, benzer ayetler birlikte değerlendirilerek açıklamaya ulaşılması gerekir. Bu durumda bu ayetler üzerinde çalışan biri Şuarâ Suresindeki ayetle Taha Suresindeki benzerlerini birlikte değerlendirecektir. Neredeyse birbirlerinin aynı olan Taha ve Şuarâ Suresindeki bu ayetlerde Musa ve Harun sıralamasının birbirlerinin tersi olması hemen dikkate çarpar. O halde bu farklılık, bu ayetlerde geçen bir detayı ortaya koymak veya bir yanlış anlamının önüne geçmek için tercih edilmiş olmalıdır. Ayet incelendiğinde, iki kişiden bahsedildiği halde devamında “ona inandınız”, “o sizin büyüğünüz” şeklinde tekil zamir kullanıldığı görülür. Şu durumda bu tekil zamirin o iki kişiden hangisini kast ettiği net olarak anlaşılmayabilir. O halde Taha Suresindeki ayette yer alan ters sıralama bu konudaki yanlış anlamayı engellenmek için yapılmış olmalıdır. Zira bu ters sıralama sayesinde zamirin en yakındaki ismi göstermesi kuralı gereği “o sizin büyüğünüz” ifadesindeki zamir Musa’ya döner. Böylece konuyla ilgili oluşabilecek belirsizlik de önlenmiş

olur. Artık Şuarâ Suresindeki ayette Musa ve Harun sıralaması tüm Kur’an’da olduğu şekliyle kalsa da sözünü ettiğimiz ifadelerdeki zamirlerin, en yakındaki isim Harun olmasına rağmen Musa’ya döndüğü söylenebilecektir. Ayrıca bunun için Taha Suresindeki ayetlerin daha önce inmiş olması gibi bir

duruma da gerek yoktur. Çünkü Kur’an’da sadece o ayetlerde Harun ve Musa şeklinde sıralama yapılması, anlatılmak istenen detayın da o ayette olduğunu göstermektedir.

Sonuç

آمن âmene fiilinin iki ayrı harf-i cerle kullanımı, Kur’an’ın Arap dilini kullanmadaki mükemmelliğini bir kez daha gözler önüne seren güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vesile ile bir kez daha Allah’ın bir dili kullanmasının bir insanın asla gösteremeyeceği kusursuzluk ve hasasiyetin ortaya konması anlamına geldiği görülmüştür. Kur’an’daki bu türden ince detayların tespit edilip dikkate alınması, ayetlere verilen meallerin de daha doğru olmasını, aynı olayı anlatan ayetlerde bile başka şekilde asla farkına varamayacağımız ayrıntıların görülmesini sağlamaktadır. Çoğu zaman en iyi sözlüklerde bile bulamadığımız bu incelikleri ancak Kur’an’ı doğru metotla araştırarak bulabilmekteyiz. Bu da onu Allah’ın Kitabı yapan mucizevi bir özelliğidir.